

retur. Nam qui Massagetæ omnia habuisse communia iactant: poculum tamen & gladium quæque suum habuisse confitentur: vestimenta etiam priuata cuiusque fuisse necesse est, alioqui debiliores ab iis spoliati fuissent, qui robore plus cæteris valerent. Quemadmodum igitur Respublica est legitima plurium familiarum, & rerum inter se communium cum summa potestate gubernatio: sic familia est plurium sub vnius ac eiusdem patrisfamilie imperio subditorum, & earum rerum, quæ ipsius propriæ sunt, recta gubernatio. nam in eo potissimum Reipublicæ ac familie discrimen versatur: quod pater familias rerum domesticorum ac familie totius potestatem habet: etiam si vnaquæque domus aliquid in publicum seu vectigalium, seu tributum nomine conferre cogatur. Ac fieri potest, ut ciues omnes conuictu communi vtantur collegiorum in modum, qualia fuere Spartiatarum, qui seorsum ab vxoribus & familia cibum sumere ac dormire consueuerant quindecim aut viginti virorum cætu coacto. Cretensium verò moribus ciues omnes vtriusque sexus, vxores, inquam liberi, senes, iuuenes, egentes, diuites simul epulari consueuerant¹⁴, sua tamen cuiusque propriæ fuere, sed singuli tantum erogabant, quantum vniuersis ad communem conuictum satis esse videretur: commodius illi quidem quàm Anabaptistæ, qui nostra ætate in Westuallia non modò communem illum conuictum, sed etiam nouam bonorum omnium, præter vxorum, quas plures habere licebat, ac vestium, communionem inuexerant¹⁵, ut mutuam inter ipsos concordiam & amicitiam commodius tuerentur: à qua tamen longissimè abfuerunt. Nam qui rerum omnium communionem admittunt, tantum ab ea, quam se tueri posse confidunt, ciuium inter ipsos amicitia, ut amor ille mutuus viri & vxoris, parentum etiam erga liberos ac vicissim liberorum erga parentes pietas, denique proximorum inter & affinium mutua charitas penitus extinguatur, sublato propinquitatis iure quo vinculo nullum ad ciuium concordiam & necessitudinem firmitus cogitari potest. nam quod ames vehementer tuum sit oportet, & quidem totum tuum: communitas verò per se ipsa dissidiorum ac discordiarum parens ab iurisconsultis merito appellatur¹⁶. Nec minùs fallunt, qui putant rerum communium maiorem, quàm priuatarum curam fore: cum publica videamus ab omnibus æquè deferri¹⁷ nisi ex publico rapiant, quod in priuatam vtilitatem conuertatur. Denique amoris & amicitie natura est huiusmodi, ut in plures dispersa perinde vim amittat¹⁸: ut flumina quæ in riuulos diuisa nec hostes aditu prohibere, nec ferendis nauibus vtilis esse possunt. Igitur certa familie gubernatio vxores, liberos, seruos, ac priuatas cuiusque res tum ab aliorum familiarum iure, tum etiã ab eo, quod reipublicæ cõmune seiungit. Quin etiã in omni republica bene constituta præcipuam pupillorum, furiosorum ad prodigiorum curam magistratus gerere videmus, quia¹⁹ reipublicæ interest. ne priuatorum bona diripiantur. sæpe quoque legibus acquirendarum ac distrahendarum, rerum modus & conditio præscribitur, quia familiarum ac bonorum cuiusque conseruatio, cum Reipublicæ cura ac tutela cõiuncta videtur.

Acta-

¹⁴ Aristotel. in polit.

¹⁵ Sleidan.

¹⁶ l. cum pater §. dulcissimis. de legat. 2. l. 2. quando & quibus quarta pars. C. l. in re communi. vrbanoorum prædiorum. l. sanctimus. §. si autem. de dona. c. l. Lucius §. Caus de legat. 2. ff.

¹⁷ l. 2. quando & quibus quarta pars.

¹⁸ Plato in Menone. Plutar.

¹⁹ l. j. l. ius dandi. de tutel. ff.

Ac tamen si leges omnium cōmunes sunt, nihil tamē vetat sua quādam esse familiarum statuta, suum ius familiare, ac priuatū²⁰, ab antiquis familiarum principibus, institutum. Exemplum habemus in clarissima Saxonum gente, quæ plures habet familias priuato quodam iure vtentes, ac planè diuerso tum ab imperii germanici legibus, tum etiam à communibus Saxonum institutis. Duces item Bauariæ & Palatini comites iure familiari vtuntur, tum in legitima bonorum suæ gentis successione, tum etiam in electoris imperiali munere, quod vicissim ducibus Bauaricis ac Palatinis auorum instituto tribui oportet: quæ iura Bauariæ dux vt renouarentur, ad imperiales Augustæ conuentus rogationem superioribus annis tulit.

²⁰ Bartolin l. 6. omnes populi: de iustitia. ff. Baldus in l. cum omnes de episcopis. l. mola & Cuman^o in l. 3. de testamentis. Andre. ad Specul. in titul. de testamentis §. cōpendiose. B. l. l. in l. 2. de Constituta pecunia. C. Innocentius in cap. cum accessissent de constitut.

Iura quoque domestica sunt inter Saxonum & Hassorum principes, quas Cæsares ipsi Carolus III. & Sigismundus comprobârunt²¹: quibus inter Austriæ ac Bohemiæ gentiles familiari iure cautum erat, vt alterius familiæ deficientis hæreditas alteri accresceret, vt contigisse videmus. Ac ne longius à nostris discedamus, iura familiaria Lauallæ gentis regali diplomate ac Senatus Gallici auctoritate cōprobata videmus, legibus municipalibus ac institutis planè contraria. nam eo iure primogenitos vniuersam hæreditatem cernere licet ea conditione vt pecunia cohæredibus satisfiat, ac Vidi gentile nomen stemmatâque pura præ se ferre teneatur. Seuerius etiam Rutenorum, Albretorum, ac Balmarum gentili iure receptum erat, vt fœminæ ab auorum hæreditate omnino arcerentur, quādiu mares quocūque gradu propinqui extitissent: quasi legem Salicam principibus Allobrogum vtitam in familias suas deriuarent. Hæc quidem seu familiaria, seu gentilia iura ab auis & proavis illarum gentium ac sui nominis ac familiæ decus perpetua quadam ferre tuendum originem traxere: quæ quodammodo ferenda sunt²² in claris ac illustribus familiis. & quidem illa quæ diximus priuata iura non modo familias, sed res quoque publicas incolumes ab interitu sæpe conseruârunt. quamobrem prudenter imperiali decreto comitorum, quæ Augustæ coacta sunt²³ post diuturnas bellorum ciuiliū clades, gentilia principum iura renouata fuere, sine quibus imperium illis temporibus præcipiti ruina casurum videbatur. Quod quidem ad obscuras familias pertinere non debet, vt iura publica quantum quidem fieri possit omnium communia sint & eadem. Non enim sine grauissima causâ ferendum est, vt priuatis familiarum pactis iuri publico²⁴ derogari possit. Neque verò iure familiari ab auis & proavis constituto posterius obligantur, nisi quatenus ipsi præbuerint assensionem. Itaque principes Albretorū ac Lauallæ gentis, inter quas Mommorantia cēsetur, gentilia proauorum iura rebus iudicatis non ita pridem rescindi curauerunt. Multo minus sacra familiaria gentiliæ²⁵ Romanorum institutis probata ferenda sunt: ne pro familiaribus publica deserantur, vt Camillus querebatur apud Liuium²⁶, An, inquit, gētilia sacra ne in bello quidem intermitteri, publica sacra & Romanos deos etiam in pace deferri placet? Erat enim lex xij. tabularum his verbis concepta: SACRA PRIVATA PERPE-

²¹ anno 1370. & 1431. Decius cōt. tit. 515.

²² Bald. in c. 1. §. mulier si de feudo controuersia, per cap. j. de filiis natis ad morgaticam.

²³ anno 1555.

²⁴ l. ius public. de pactis. ff.

²⁵ Macrobius in Saturnalib. Cicer. 10.

²⁶ Liuius lib. 3.

TVA PERMANENTO. quam M. Tullius in suas leges transtulit. Atque hæc de Reipublicæ & familiæ differentia in vniuersum dicta sint : nunc de singulis familiæ partibus differamus.

De mariti erga uxorem potestate deque mutuis inter ipsos officiis.

CAPVT. III.

MNES hominum cætus iure sociati, siue familiæ, siue collegia, siue vniuersitates, siue Respublicæ imperandi ac parendi mutuis officiis continentur, cum libertas illa, quam nullis astrictam legibus vnicuique natura dedit, sub alterius imperium ac potestatem subiungitur. omnis autem potestas est publica vel priuata: publica aut legibus soluta est eorum scilicet qui summum imperii ius habent: aut legibus imminuta, qualis est magistratuum, qui etiam si priuatis imperent, ipsi tamen superiorum imperiis ac legibus tenentur. priuata potestas est in patrefamiliis, aut in corporibus & collegiis, cum vniuersi aut maxima pars omnium cæteris imperat. Potestas autem domestica quadruplex est: mariti scilicet aduersus uxorem, patris in filios, domini erga seruos, principis familiæ, in famulos mercede conductos. Cum igitur omnis humanæ societatis legitima gubernatio pendeat ab imperandi ac parendi prudentia, de singulis imperii partibus eo, quo proposuimus, ordine, differamus. Est enim naturalis libertas huiusmodi, ut animus¹ bene à natura informatus imperiū alterius, post Deum immortalem, reiiciat, præterquam sui ipsius, id est recte rationis, quæ à diuina voluntate per se ipsa nunquam aberrat. Rationis autem in cupiditates imperium naturale omnium maximum & antiquissimum est. prius enim quàm alteri rectè quis imperet, sibi ipsi imperare discat, ut rationi tribuatur imperium, cupiditati obsequium: ita fiet ut habeat quisque suum. atque hæc iustitiæ totius summa est, hæc virtutum omnium prima ac pulcherrima, quæ cæteras omnes amplexa fouet ac tuetur: ex quo prouerbum Hebræis contritū: Initia charitatis à seipso quèntque ducere oportere, id est sub rationis imperium domitas habere cupiditates hæc naturalis imperii prima lex est, ut quidem videmus in oratione, quam Deus habuit, tum ad primū omnium² matrēfamilias, tum aduersus eum, qui primus se fraterno parricidio contaminauit³. Nam imperium illud: quod Deus Adamo in uxorem dedit, dupliciter interpretor: primū quidem ac præcipuum est rationis in libidinē: alterum mariti aduersus uxore. Est enim mens ac pars illa intelligentiæ particeps in homine veluti maritus: cupiditas autē quasi fœmina. prius enim quàm Deus Euam creasset de Adamo dictum erat, masculū & fœminam creatum esse⁴. Quamobrē in sacris literis fœmina pro cupiditate sæpius usurpatur, nunquam tamen sæpius, quàm apud Salomonem, qui sic vixit ut amantissimus: sic scripsit, ut omnino capitalis fœminarum hostis esse videatur, cum tamen omnis illa oratio, tum de materia, tum de cupiditate intelligatur⁵. Sed ista Theologis ac Philosophis differantur: id verò,

¹ I. libertas. de
statuta homi-
num. ff.

² Genes. c. 3.

³ Genes. c. 4.

⁴ Genes. c. 1. fine.

⁵ Rabi Maymō.
lib. 1. nemore a-
neboquin.

6 l. in liberis de ritu nuptiar. ff.
7 l. 4. de condic. & demo. ff. ar. ff.
l. ea que. ad munici-
pal. ff.
8 cap. de illis &
ibi l. i. officii &
Panormitan. de
sponsal.
9 Bald. & Cune-
m l. raptores de
epi. c. p. Cy. us
in l. 1. q. 2. de rap-
C. Alexand. in l.
miles. §. qui iu-
dicati de re iudi-
cata. l. ult. de li-
bero homine
exhibendo. C.
10 ca. duo. 3. q. 2.
ca. si cut. 7. q. 1. ii.
l. 1. de cap. virg.
C.
12 l. nuptias de
regul.
13 cap. debitum.
de bigam. Petr.
Lombardus in 4.
Secretiari. distin.
30. & 27. q. 2. Ber-
batiar. consil. 2.
column. 7. lib. 4.
gl. ff. in cap. ex
publico extr. de
conu. r. tal. conu-
gal. Cornel. consil.
248. lib. 2. F. lin.
in 6. tertio loco.
de præsump.
14 toto tit. qui-
bus. mod. pater.
potest. in Insti-
tut.
15 l. 1. §. 1. de li-
beris agnoscend.
q. 1. §. ult. l. cum
qui §. si nuptia
de iniuriis. l. sine &
sequenti de libe-
ris exhibend. l. 2.
§. quod si in pa-
trist. i. quories. so-
luto matrimonio.
l. nec inter. l.
si ve proponis. de
donat. inter virū
& vxorem. C. l.
filium. l. licet de
collat. C. l. si vxor
& ibi Accurs. Cy-
nus. Bartol. Bald.
Sal. et. Alberic.
de conditionib.
infertus. C.
16 Genes. cap. 1.
17 Numer. 30.
Augustin. q. 56.
cap. 4. num. can.
voluit 33. q. 5.
18 Faber §. §. 1.
in Insti. de Sena-
tufes. ulto Ter-
tul. & §. 2. quod
cum eo qui in a-
lena. Mafuerius
titulo de iniuriis
legitimi.

b 25

20 Andr. ad Spec.
titul. qui filij sunt
legitimi.

21 Dionysius
Halycarnass. lib.
2.

22 Tacitus lib. 2.

23 Florus cap. 46.

24 In titulis.

25 Gen. 24. Exod.
2. Num. 11.

26 Xenophon etc.
χρησας τῶν ἐχθρῶν
ἐλθεῖν.

27 In verbo e-
mancipatum.

28 Instin. lib. 32.

29 Rotaris &
Luitprandi leges
in Legib. Lago-
bard. c. 1. & pen.
& vlt titulo qua-
liter mulier li-
ber permissa.

30 anno M.
ccc xv. Accurs.
& Bald. in l. vel-
les. de reuocandis
donat. C.

31 Cæsar lib. 6.
belli Gallici.

32 Dionys. lib. 2.
Plin. lib. 14. c. 13.

Valer. de institut.
antiquor. Cicero
de natura Deorū.

11. 3. & de Repub.
lib. 3. Plutarc. in
problema. Rom.

cap. 6. Arnobius
lib. 2. aduersus
gentes. Tertull.

in apologetico
lib. 6. Gellius lib.

17. c. 23. & Athe-
ngu. in dipnoso-
phistis.

33 lib. 2. Lyfias in
orat. de Eitro-
sthenis cæde.

34 l. 1. ad l. iul. de
adul. ff. l. marito.

l. patrieod.

pretem²⁰ satis nobilem excipio, qui vxorem mariti legibus solutam esse putauit: sed nec istius opinionis singularis ac tam absurda rationem attulit vllam nec auctoritatem: cum lege Romilia²¹ ius etiam vitæ ac necis marito tribuatur, si vel eam in adulterio deprehendisset, vel partum, vel claues supposuisset, vel vinum bibisset. Paulatim legis illius seueritas est indulgentia maritali antiquata: adulterii verò pœna proximorum arbitrio permessa: qui mos etiamnum Tiberii dominatu renouari cepit²², quod marito propter adulterium vxorem repudiante, vel etiam adulterii conscio scelus inultum relinqueretur, non sine graui cõtumelia propinquorū, qui olim Romanis moribus adulteras capite vel exilio dam-
nabant²³. Ac tametsi de mariti potestate in vxorem plurimū detractum B
esset, nihilominus tamen ex oratione M. Catonis, quam habuit ad populum pro lege Oppia, perspicuum est, fœminas in perpetua patrum, maritorum, aut proximorum tutela fuisse, vt nullos actus legitimos sine auctore facere possent. Floruit Cato maior post legem Romiliam annos circiter quingentos & quinquaginta: ducetesimo post anno scripsit Vlpianus tutores fœminis ac pupillis dari consueuisse: at cum nupissent in manu viri fuisse, id est, vt ego interpretor, in potestate. Quod si quis dicat Vlpianum²⁴ diuissse disputationem de iis qui sunt in potestate, ab iis qui sunt in manu, non propterea sequitur vxores in potestate maritorum non fuisse, sed hoc factum opinor, vt significaret longè diuersam esse patris in liberos, mariti in vxorem, domini in seruos po-
testatem. Quis enim dubitet manus appellatione imperium ac potestatem significari: nam Hebræis,²⁵ Græcis²⁶, tum Latinis ac nobis ipsis vul-
gatum est, manum pro imperio ac potestate vsurpare. Festus vero Pompeius²⁷ vbi de marito vxorem domum ducente scribit, verbo mancipandi, quod seruorum proprium est, vtitur: cõque verbo etiamnum moribus ac legibus nostris vii consueuimus, quoties agitur de vxorum emancipatione. Sed vt planum sit hanc maritorū in vxores potestatem omnium populorum æquè fuisse communem, exemplis quibusdam id cõfirmare placet. Olorus Thraciæ rex Dacos ab hostibus victos ad sempiternam ignominiam & contumeliam vxoribus seruire compulit²⁸. Langobardi verò eandem vitæ ac necis potestatem in vxores habuere²⁹ D
quam veteres Romani, qua etiamnum Baldi temporibus vtebantur³⁰. Ac ne longius egrediamur, quis vnquam populus tantam in vxores potestatem habuit, vt maiores nostri? Galli, inquit Cæsar³¹ in vxores & liberos æquè ac in seruos vitæ ius ac necis habent: ac siquidem vel minima suspicione teneantur maritos necasse, quæstionibus à proximis torquentur, ac sine vlla magistratuum cognitione damnantur. Nec Romanis³² tantum, sed etiam Massiliensibus ac Milesiis vsitatum fuit vxores occidere, si vinum bibissent, vt Theophrastus scriptum reliquit. Vxoris verò necandæ ius ob adulterij causam Græcis omnibus æquè ac Romanis commune fuisse tradunt Græci³³ scriptores. Nam lex Iulia, quæ patri filiã in adulterio deprehensam vnà cum adultero trucidare permittit, Augusti rogatione³⁴ ad populū lata est annos amplius septingētos post legem